

ОСОБЛИВОСТІ ТИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ НАВЧАННЯ ЗА РІЗНИМИ СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ

Chaban D.B. Peculiarities of student's economic consciousness types in the various training environments / D.B. Chaban // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 609-622.

Д.Б. Чабан. Особливості типів економічної свідомості студентів в умовах навчання за різними спеціальностями. У статті проаналізовано зміст когнітивного, афективного та конативного структурних компонентів економічної свідомості студентів, які навчаються у вищому навчальному закладі за спеціальностями «Фізичне виховання», «Спорт» та «Фізична реабілітація». Загальний аналіз змісту структурних компонентів економічної свідомості студентів засвідчив її суперечливість. Ця суперечливість виявляється в тому, що одна частина змінних відображає особливості людини ринкової економіки, а інша – архетипи старого суспільства. Взаємозв'язок компонентів усієї структури економічної свідомості, утворюючи певну конфігурацію компонентів, визначає внутрішнє джерело розвитку економічної свідомості, її загальну характеристику. На основі аналізу визначеного змісту цих структурних компонентів в результаті процедури факторизації та кластеризації виділено три типи економічної свідомості: пасивно-споглядацький, прагматично-реалістичний та амбіційно-романтичний. Проаналізовано особливості цих типів економічної свідомості. В результаті емпіричного дослідження виявлено зв'язок типів економічної свідомості студентів з їх спеціалізацією в умовах навчання. Доведено, що пасивно-споглядацький тип економічної свідомості переважає у майбутніх фахівців фізичного виховання, прагматично-реалістичний – у фахівців спорту, амбіційно-романтичний – у фахівців з фізичної реабілітації. В статті наголошується про необхідність розробки спеціальних програм цілеспрямованого впливу на розвиток економічної свідомості студентів з урахуванням тих особливостей, які були визначені в емпіричному дослідженні.

Ключові слова: студентська молодь, економічна свідомість, структурні компоненти економічної свідомості, когнітивний компонент, афективний компонент, конативний компонент, тип економічної свідомості

ності особистості, пасивно-споглядацький тип, прагматично-реалістичний тип, амбіційно-романтичний тип, спеціалізація.

Д.Б. Чабан. Особенности типов экономического сознания студентов в условиях обучения по разным специальностям. В статье исследуется содержание когнитивного, аффективного и конативного структурных компонентов экономического сознания студентов, обучающихся в высшем учебном заведении по специальностям «Физическое воспитание», «Спорт» и «Физическая реабилитация». Обобщённый анализ содержания структурных компонентов экономического сознания студентов показал её противоречивость. Эта противоречивость проявляется в том, что одна часть переменных отражает особенности человека рыночной экономики, а другая – архетипы старого общества. Взаимосвязь компонентов всей структуры экономического сознания, образуя определённую конфигурацию компонентов, определяет внутренний источник развития экономического сознания, её общую характеристику. На основе анализа определённого содержания этих структурных компонентов в результате процедуры факторизации и кластеризации выделено три типа экономического сознания: пассивно-созерцательный, прагматично-реалистический и амбициозно-романтический. Проанализированы особенности этих типов экономического сознания. В результате эмпирического исследования выявлена связь типов экономического сознания студентов с их специализацией в условиях обучения. Доказывается, что пассивно-созерцательный тип экономического сознания преобладает у будущих специалистов физического воспитания, прагматически-реалистический – у специалистов спорта, амбициозно-романтический – у специалистов по физической реабилитации. В статье указывается на необходимость разработки специальных программ целенаправленного влияния на развитие экономического сознания студентов с учетом тех особенностей, которые были определены в эмпирическом исследовании.

Ключевые слова: студенческая молодежь, экономическое сознание, структурные компоненты экономического сознания, когнитивный компонент, аффективный компонент, конативный компонент, тип экономического сознания личности, пассивно-созерцательный тип, прагматически-реалистический тип, амбициозно-романтический тип, специализация.

Постановка проблеми. Реалії сьогодення вимагають від особистості активної і самостійної економічної поведінки у всіх сферах життєдіяльності, що зумовлено умовами ринкової економіки. Як відомо, економічна поведінка особистості регулюється та детермінується її економічною свідомістю. В зв'язку з цим виникає необхідність цілеспрямованого формування економічної свідомості особистості, зокрема, й майбутніх фахівців різних професійних напрямків, оскільки саме молодь визначає тенден-

ції розвитку суспільства, його спрямованість. Це потребує психологічних досліджень чинників, що впливають на становлення і розвиток економічної свідомості. Особливого значення набуває визначення внутрішніх детермінант економічної свідомості, якими є особливості конфігурації її структурних складових, що визначають джерело та тенденції розвитку економічної свідомості. Саме цей аспект вивчення економічної свідомості студентської молоді представлено у даній статті. Актуальність дослідження економічної свідомості молоді пояснюється також необхідністю у подальшій розробці наукових проблем економічної психології, зокрема, необхідністю здійснення емпіричних досліджень економічної свідомості в зв'язку з професіоналізацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження економічної свідомості вже знайшла відображення в роботах таких провідних науковців як Л. Борисова, А. Журавльов, Н. Журавльова, О. Дейнека, Т. Дробишева, С. Ковальов, В. Комаровська, А. Купрейченко, Г. Ложкін, І. Осипенко, О. Остапйовський, В. Позняков, О. Філіпов, В. Хащенко, О. Шибанова та ін. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показав, що досліджено сутність економічної свідомості як окремої форми індивідуальної або групової свідомості, яка виявляється в різних знаннях суб'єкта про різні економічні об'єкти та його відношенні до цього знання. Доведено, що економічна свідомість як відносно самостійний феномен, що є однією з найважливіших складових економічного суб'єкта, має свої функції. Основними з них є: пізнання економічних реалій, формування ставлення до об'єктів і суб'єктів економічної діяльності, регулювання економічної поведінки, діяльності, активності. В контексті дослідження цілеспрямованого формування економічної свідомості у дітей та молоді Л. Борисова, А. Журавльов, А. Купрейченко та ін. відмічають, що економічна свідомість виконує також розвивальну або виховну функцію. Зокрема, виховна функція спрямована на формування багатьох соціально-психологічних якостей (підприємливість, змагальність, ризикованість тощо) а також системи цінностей та ідеалів молоді, які відповідали б як вимогам об'єктивних законів суспільства, так і менталітету конкретних груп або суспільства в цілому. Проте, багато питань в дослідженні економічної свідомості залишаються не вивченими. Зокрема, актуальною залишається ця проблема в плані отримання емпіричних даних, в яких виявляються особливості змістовних характеристик структурних складових економічної свідомості студентської молоді в умовах навчання конкретним

професіям. Встановлення змісту окремих елементів економічної свідомості, вивчення зв'язків між ними, виявлення найбільш значущих/ незначущих і стійких/ нестійких є важливими для прогнозів економічної поведінки суб'єктів у суспільстві, що динамічно розвивається.

Мета нашої статті – визначити, порівняти та описати на основі отриманих емпіричних даних зміст і типи економічної свідомості студентів за різними спеціальностями.

Концептуальною основою емпіричного дослідження економічної свідомості студентів визначено трикомпонентну структурно-функціональну модель економічної свідомості особистості, яка складається з когнітивного, афективного та конативного компонентів. Конфігурація цих компонентів визначає сутність, зміст економічної свідомості та джерело її розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося на вибірці студентів I, III, V курсів трьох факультетів Львівського державного університету фізичної культури: факультету здоров'я людини і туризму, факультету фізичного виховання, факультету спорту відповідно за спеціальностями «Фізична реабілітація», «Викладач фізичного виховання» та «Тренер». Вибірка в цілому становила 269 осіб віком від 17 до 23 років. В дослідженні було використано стандартизовану програму дослідження економіко-психологічних характеристик особистості А. Л. Журавльова та Н. А. Журавльової.

Було визначено наступну логіку дослідження: на першому етапі визначались змістовні компоненти структурних складових, на основі чого в результаті процедури факторизації та кластеризації визначались типи економічної свідомості студентів різних спеціальностей, а на другому – було зроблено порівняльний аналіз отриманих даних.

Особливості економічної свідомості студентів різних спеціальностей вивчались за допомогою виділених нами блоків питань стандартизованої програми дослідження економіко-психологічних характеристик особистості (А. Журавльова та Н. Журавльової, в адаптації І. Осипенко), які стосувались змістовних характеристик структурних компонентів економічної свідомості студентської молоді. Змінні, які було отримано в результаті опитування, репрезентували когнітивний, афективний та конативний компоненти економічної свідомості студентів нашої вибірки.

В результаті проведеного факторного аналізу змінних когнітивного компоненту виділено (за критерієм Кайзера) 3 фактори,

що описують 54,8% загальної дисперсії. За першим фактором, який ми назвали «Економічні зусилля і результати» (27,3% дисперсії) значущі навантаження отримали змінні: «Оцінка ступеня реального економічного ризику в даний час» (0,814), «Оцінка рівня власної ділової активності» (0,717) та «Міра задоволеності рівнем власного матеріального забезпечення» (0,649). У другому факторі, інтерпретованому як «Оцінка матеріального благополуччя», (14,2% дисперсії) значущі навантаження зі знаком «плюс» отримала змінна «Ступінь задоволеності потреб матеріальними доходами» (0,886), а зі знаком «мінус» – «Оцінка рівня свого матеріального благополуччя» (-0,554). За третім фактором, інтерпретованим як «Шанси економічного росту» (13,4% дисперсії) значущі навантаження отримали змінні «Бажаний щомісячний дохід» (0,665), «Оцінка можливостей в підвищенні власних доходів» (0,663), «Оцінка оптимального ступеня економічного ризику» (0,416).

В результаті факторизації змінних афективного компонента теж було виділено 3 фактори, що пояснюють 57,8% загальної дисперсії. За першим фактором, який ми назвали «Загрози збідніння» (25,9% дисперсії), значущі навантаження отримали такі змінні: «Ставлення до економічних змін, які відбуваються в країні» (-0,714), «Інтерес до стану справ в економіці країни» (0,696) та «Ставлення до бідних людей» (-0,486). За другим фактором, інтерпретованим як «Сподівання збагачення» (16,6% дисперсії), значущі навантаження отримали змінні: «Ставлення до багатих людей» (0,842), «Інтерес до стану справ в економіці міста» (0,597) і «Ставлення до економічних змін, які відбуваються в місті» (0,506). Третій фактор (8,3% дисперсії) – особливий, до нього увійшла лише одна змінна зі значущим навантаженням, яка і дала йому назву «Важливість грошей» (0,816).

У результаті факторизації змінних конативного компонента виділено 3 фактори (54,5% загальної дисперсії). За першим фактором, який ми назвали «Інтегральна підприємливість» (23,4% дисперсії), значущі навантаження отримали такі змінні: «Оцінка ступеня власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів» (0,769), «Ступінь впливу відносин співвласності на зацікавленість у розвитку виробництва» (0,658) та «Бажання мати друзів із певної соціальної групи» (0,548). За другим фактором, інтерпретованим як «Прагнення до власності» (17% дисперсії), значущі навантаження отримали змінні: «Ступінь впливу відносин власності на економічну

ініціативу» (0,791) і «Оцінка ступеня бажання бути власником» (0,625). Третій фактор – інтерпретований як «Монетарне захоплення» (14,1 % дисперсії), склали змінні «Оцінка важливості матеріального стану друзів» (0,780) і «Оцінка сили бажання мати гроші» (0,615).

На наступному етапі дослідження економічної свідомості студентської молоді з'ясувався взаємозв'язок структурних компонентів економічної свідомості і визначались на цій основі типи економічної свідомості студентів. З цією метою було здійснено кластерний аналіз тих основних змінних, які увійшли до шести факторів, що визначили зміст усієї структури економічної свідомості студентів нашої вибірки.

Після низки кластеризаційних експериментів було розподілено всю вибірку на 3 кластери (типи) із репрезентативною кількістю об'єктів, що належать кожному кластеру.

Таблиця 1

Кластерні центри кінцевого рішення

	Кластер		
	1 n=103	2 n=75	3 n=61
Оцінка рівня власного матеріального благополуччя	3,07	4,16	3,61
Оцінка можливостей підвищення власних доходів	4,41	4,89	5,70
Оцінка ступеня реального економічного ризику на поточний момент	1,56	4,12	2,77
Суб'єктивна важливість грошей	5,54	5,60	6,03
Ставлення до багатих людей	3,75	4,48	5,20
Ставлення до бідних людей	4,80	4,48	4,31
Оцінка рівня власної ділової активності	4,21	5,35	4,51
Оцінка ступеня власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів	3,25	5,03	3,64
Оцінка сили власного бажання мати гроші	5,17	5,33	5,75

Отже, в результаті процедури кластеризації було виділено 3 типи студентської молоді за змістовими показниками структурних компонентів економічної свідомості. До першого типу увійшло 43,1% студентів, в другий – 31,4%, в третій – 25,5%.

Значущі відмінності між групами студентів із різними типами економічної свідомості представлено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Відмінності між групами студентів із різними типами економічної свідомості (за кластеризаційними критеріями)

Кластеризаційні критерії	Тип (середній ранг)			Н-критерій Краскела -Уолеса	
	1 N=103	2 n=75	3 n=61	χ^2	P
Оцінка рівня власного матеріального благополуччя	86,94	162,41	123,69	57,32	0,000
Оцінка можливостей підвищення власних доходів	91,28	119,10	169,61	54,98	0,000
Оцінка ступеня реального економічного ризику на поточний момент	62,5	193,3	127,0	164,3	0,000
Суб'єктивна важливість грошей	112,08	111,65	143,64	10,94	0,004
Ставлення до багатих людей	81,28	132,52	169,99	73,14	0,000
Ставлення до бідних людей	136,39	112,53	101,50	12,33	0,002
Оцінка рівня власної ділової активності	89,3	171,7	108,3	72,32	0,000
Оцінка ступеня власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів	80,7	185,5	105,9	112,1	0,000
Оцінка сили власного бажання мати гроші	106,64	115,50	148,10	15,63	0,000

Найчисельніший тип (перший) склали студенти з найнижчими, порівняно з іншими типами, оцінками рівня власного матеріального благополуччя, можливостей підвищення власних доходів, власної ділової активності, ступеня реального економічного ризику на поточний момент і власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів. У студентів цього типу найбільш негативне ставлення до багатих людей і найбільш позитивне до бідних людей. Суб'єктивна важливість грошей і сила бажання їх мати у них така ж сама, як і у студентів другого типу.

До другого типу увійшли студенти з найвищими, порівняно з іншими типами, оцінками рівня власного матеріального благополуччя, ділової активності, ступеня реального економічного ризику на поточний момент і власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів. Свої можливості підвищити власні доходи вони оцінюють вище, ніж представники першого типу і нижче, ніж представники третього. Рівень їх

власного доброзичливого ставлення до багатих людей вищій, порівняно із представниками першого типу, і нижчий, у порівнянні з представниками третього.

До третього типу увійшли студенти з найвищими, порівняно з іншими типами, оцінками можливостей підвищити власні доходи, суб'єктивної важливості грошей і сили бажання їх мати, доброзичливого ставлення до багатих людей. Рівень доброзичливого ставлення до бідних у них такий же, як і у студентів другого типу. Рівень власного матеріального благополуччя, ділової активності, ступінь реального економічного ризику на поточний момент і ступінь власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів вони оцінюють вище, ніж представники першого типу і нижче, ніж представники другого.

Друге завдання полягало у визначенні відмінностей економічної свідомості за професійною спрямованістю. Для цього було розглянуто відмінності між різними типами студентів в залежності від їх професійного навчання.

Перший тип студентів переважно репрезентовано тими, хто навчається за спеціальністю «Фізичне виховання» (65,9% всіх, хто навчається за цією спеціальністю, увійшли до першого типу, а решту, у рівному співвідношенні, склали студенти інших спеціальностей). У групі представників другого типу студентів більше тих, хто здобуває професію «Фізична реабілітація» і «Спорт».

У групі представників третього типу студентів більше тих, хто навчається за фахом «Фізична реабілітація» і «Спорт».

Таблиця 3

Відмінності між групами студентів із різними типами економічної свідомості (за професійними, демографічними та економічними параметрами)

	Тип (%)			Н-критерій Краскела-Уолеса	
	1 N=103	2 n=75	3 n=61	χ^2	p
Фізичне виховання, n = 85	65,9	21,2	12,9	28,48	0,000
Спорт, n =72	30,6	37,5	31,9		
Фізична реабілітація, n =82	30,5	36,6	32,9		
До 18 років, n=80	78,8	2,5	18,8	174,2	0,000
18-20 років, n=71	54,9	4,2	40,8		
21 -23 роки, n=88	1,1	79,5	19,3		

Чоловіки 129	40,3	38,0	21,7	6,00	0,050
Жінки 110	46,4	23,6	30,0		
Не одружені/не заміжні, n=169	46,2	26,0	27,8	7,69	0,021
Одружені/заміжні, n=70	35,7	44,3	20,0		
Немає дітей, n=200	43,5	29,5	27,0	2,48	0,290
Є діти, n= 39	41,0	41,0	17,9		
Освіта: середня 190	46,3	25,8	27,9	13,5	0,001
Освіта: середня спеціальна 49	30,6	53,1	16,3		
Навчання коштом бюджету 82	51,2	36,6	12,2	11,68	0,003
Навчання власним коштом 157	38,9	28,7	32,5		
Матеріальне забезпечення: батьки або переважно батьки 131	66,4	15,3	18,3	66,49	0,000
Матеріальне забезпечення: самостійне або переважно самостійне 108	14,8	50,9	34,3		
Не працюють 131	66,4	15,3	18,3	66,49	0,000
Працюють 108	14,8	50,9	34,3		
Добробут: нижчий за середній 109	64,2	11,0	24,8	53,57	0,000
Добробут: середній 94	31,9	43,6	24,5		
Добробут: вищий за середній 36	8,3	61,1	30,6		
Вся вибірка (n=269)	43,1	31,4	25,5		

Отже, для студентів, що навчаються за спеціальністю «Фізичне виховання», характерний перший тип студентів, який можна назвати «пасивно-споглядацьким» і він є, у певному сенсі «доекономічним». Це студенти молодшого та в меншій мірі середнього віку, мають середню освіту і навчаються коштом бюджету, не працюють та матеріально забезпечуються батьками або переважно батьками, добробут у них нижчий за середній. Це студенти з найнижчими, порівняно з іншими типами, оцінками рівня власного матеріального благополуччя, можливостей підвищення власних доходів, власної ділової активності, ступеня реального економічного ризику на поточний момент і власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів. У студентів цього типу найбільш негативне ставлення до багатих людей і найбільш позитивне до бідних людей. Для них характерні найнижчі оцінки задоволеності рівнем власного матеріального забезпечення, низький інтерес до стану справ в економіці країни і міста, ставлення до економічних змін, які відбуваються в місті, ступеня бажання бути власником, міри зміни особистої зацікавленості у подальшому розвитку виробництва за умови уявного співвласництва. Студенти першого типу, порівняно зі

студентами інших типів, найбільше цінують «багатство» як термінальну життєву цінність.

Серед представників «пасивно-споглядацького» типу найбільше таких, які вважають, що бідність – це повна невпевненість в завтрашньому дні, що більшість людей бажають бути власником заміського будинку з землею, а власником в першу чергу можна вважати людину, у якої є дім з ділянкою, для яких спосіб підвищення рівня доходів – розрахунок на допомогу інших людей, які, за умови докладання максимуму зусиль, змогли б забезпечити своїй сім'ї нормальний прожитковий рівень (як у більшості), для яких конкуренція або абсолютно не властива або ж вони не люблять змагань, а позитив конкуренції вбачають у тому, що вона сприяє «більшому благополуччю в матеріальному плані». Серед представників другого типу студентів, який можна назвати «прагматично-реалістичним», більше тих студентів, що здобувають професію «Фізична реабілітація» і «Спорт», старших за віком, чоловіків, одружених/заміжніх, які мають середню спеціальну освіту, працюють та матеріально забезпечуються самостійно або переважно самостійно, у кого рівень добробуту середній та вищий за середній. Це студенти з найвищими, порівняно з іншими типами, оцінками рівня власного матеріального благополуччя, ділової активності, властивий реальний економічний ризик на поточний момент. Їм характерний найвищий ступінь власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів. Свої можливості підвищити власні доходи вони оцінюють вище, ніж представники першого типу і нижче, ніж представники третього. Рівень їх власного доброзичливого ставлення до багатих людей вищий, ніж у представників першого типу і нижчий, у порівнянні з представниками третього.

У «прагматично-реалістичного» типу студентів найвищі, порівняно з іншими типами, оцінки власних можливостей в підвищенні доходів сім'ї, ставлення членів сім'ї та друзів до ведення приватного бізнесу, ступеня інтересу до стану справ в економіці країни і міста, бажання мати друзів із певної соціально-економічної групи, цінності «матеріальної забезпеченості». У них найнижчі оцінки бажаного щомісячного доходу на поточний момент, вони найменш схвально ставляться до економічних змін, які відбуваються в країні і найменше цінують «багатство» як термінальну життєву цінність. Серед представників другого типу найбільше таких, які вважають, що більшість людей бажають бути власником золота, коштовностей, твердої валюти,

а власником, в першу чергу, можна вважати людину, у якої є нерухомість, що приносить дохід. Серед них найбільше таких, що бережливо ставляться тільки до свого майна, на відміну від державного, а оптимальними способами підвищення рівня доходів для них є пошук нової високооплачуваної роботи і, навіть, започаткування власного бізнесу, які бажають працювати в товаристві з обмеженою відповідальністю, змогли б повністю забезпечити своє майбутнє (за умови докладання максимуму зусиль), іноді конкурують, іноді не конкурують, для яких основна функція конкуренції – можливість бути незалежним.

У групі представників третього типу студентів, «амбіційно-романтичного», більше тих, що навчаються за фахом «Фізична реабілітація» і «Спорт», середніх за віком, жінок, навчаються за «контрактом», працюють та матеріально забезпечуються самостійно або переважно самостійно. До цього типу увійшли студенти з найвищими оцінками можливостей підвищити власні доходи, суб'єктивної важливості грошей і сили бажання їх мати, доброзичливого ставлення до багатих людей. Рівень доброзичливого ставлення до бідних у них такий же, як і у студентів другого типу. Рівень власного матеріального благополуччя, ділової активності, ступінь реального економічного ризику на поточний момент і ступінь власного бажання йти на економічний ризик заради підвищення доходів вони оцінюють вище, ніж представники першого типу і нижче, ніж представники другого. У студентів «амбіційно-романтичного» типу найвищі соціально-рефлексивні оцінки ставлення більшості людей до багатих людей, оптимального ступеня власного економічного ризику та «власності», як життєвої цінності. У них більш високі, порівняно із першим типом, і більш низькі, порівняно із другим типом оцінки міри інтересу до стану справ в економіці країни та міста. По жодному із параметрів порівняння представники третього типу не мають найнижчих оцінок. Серед представників третього типу найбільше таких студентів, які вважають, що власником можна вважати людину, у якої є приватне підприємство, для яких підвищення рівня доходів на поточний момент полягає у пошуку додаткової роботи. Вони надають перевагу працювати в спільному підприємстві, за умови докладання максимуму зусиль, змогли б забезпечити себе і свою сім'ю всім необхідним, їм подобається змагатися з людьми, а конкуренція для них – це реалізація свого творчого потенціалу. Для цього типу студентів характерний високий рівень економічних домагань та очікувань (амбітність) і деклароване

ставлення до економічної сфери життя, як арени змагання та самореалізації (романтизм).

Особливості типів економічної свідомості студентів важливо враховувати у програмах економічного виховання студентів.

Висновки

1. Узагальнений аналіз змісту структурних компонентів економічної свідомості студентів засвідчив її суперечливість. Ця суперечливість виявляється в тому, що одна частина змінних відображає особливості людини ринкової економіки, а інша – архетипи старого суспільства. Взаємозв'язок компонентів всієї структури економічної свідомості, утворюючи певну конфігурацію компонентів, визначає внутрішнє джерело розвитку економічної свідомості, її загальну характеристику.

2. В результаті процедури факторизації та кластеризації змінних, що характеризують особливості змістовних характеристик структурних складових економічної свідомості визначено наступні типи економічної свідомості студентів досліджуваної вибірки: пасивно-споглядацький (43,1%), прагматично-реалістичний (31,4%) та амбіційно-романтичний (25,5%).

3. Визначено відмінності між різними типами економічної свідомості студентів в залежності від їх професійного навчання. Доведено, що в найменшій мірі економічна свідомість розвинена у студентів «пасивно-споглядацького» типу, що навчаються на факультеті «Фізичне виховання». Для студентів, що навчаються на факультеті «Спорт» та «Здоров'я людини і туризм», характерним є «прагматично-реалістичний» та «амбіційно-романтичний» типи економічної свідомості.

4. Проведене дослідження особливостей економічної свідомості студентів, які навчаються за спеціальностями фізкультури і спорту, показує необхідність розробки спеціальних програм цілеспрямованого впливу на розвиток економічної свідомості студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Журавлеєв А. Л., Програма соціально – психологічного дослідження економічного свідомості особистості /А. Л. Журавлеєв, Н. А. Журавлеєва // Современная психология: Состояние и перспективы исследований. Часть 5. Программы и методики психологического исследования личности и группы: Материалы юбилейной научной конференции ИП РАН, 28-29 января 2002 г. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2002. – С.11-42.

2. Журавлев А. Л. Экономическое самоопределение: Теория и эмпирическое исследование/ А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – 480 с.
3. Москаленко В. В. Проблема індивідного та надіндивідного в дослідженні соціалізації особистості/ В. В. Москаленко // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 20.– Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – С. 438-449.
4. Соціально-психологічні проблеми становлення суб'єкта економічної соціалізації: монографія/ [Т. В. Говорун, Р. М. Дембицька, І. К. Зубіашвілі та ін.]; за наук. редакцією В. В. Москаленко.– Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 205 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Zhuravlev A. L. Programma social'no – psihologicheskogo issledovaniya jekonomicheskogo soznaniya lichnosti / A. L. Zhuravlev, N. A. Zhuravleva // Sovremennaja psihologija: Sostojaniye i perspektivy issledovanij. Chast' 5. Programmy i metodiki psihologicheskogo issledovaniya lichnosti i grupy: Materialy jubilejnoy nauchnoj konferencii IP RAN, 28-29 janvarja 2002 g. – М.: Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2002. – S.11 – 42.
2. Zhuravlev A. L. Jekonomicheskoe samoopredelenie: Teorija i jempiricheskoe issledovanie/ A. L. Zhuravlev, A. B. Kuprejchenko. – М.: Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2007. – 480 s.
3. Moskalenko V. V. Problema individnogo ta nadindividnogo v doslidzhenni socializaciji osobistosti / V. V. Moskalenko // Problemi suchasnoji psihologiji: Zbirnik naukovih prac' Kam'janec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni Ivana Ogiienka, Institutu psihologii imeni G. S. Kostjuka NAPN Ukraini / Za red. S. D. Maksimenka, L. A. Onufrijevoji. – Vip. 20.– Kam'janec'-Podil's'kij: Aksioma, 2013. – S. 438-449.
4. Social'no-psihologichni problemi stanovlennja sub'jekta ekonomichnoji socializaciji: monografija/ [Т. В. Говорун, Р. М. Дембицька, І. К. Зубіашвілі та ін.]; за наук. редакцією В. В. Москаленко.– Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 205 с.

D.B. Chaban. Peculiarities of student's economic consciousness types in the various training environments. The article analyzes the content of the cognitive, affective and conative structural components of economic consciousness of students trained at a higher educational establishment in the field of Physical Education, Sport and Physical Rehabilitation. The total analysis of the structural components content of the students' economic consciousness showed its inconsistency. This inconsistency has appeared because one of the variables reflects a human's behavior in terms of the market economy, and the other one the archetypes of the old society. The relationship of the components of the whole economic structure of consciousness forming a patterned component defines an internal source of economic consciousness and its general characteristics. The analysis determined the content of these structural components as a result of the procedure of factorization and clustering. We can single out three types of economic awareness: passive watching, pragmatic – realistic and ambitious romantic. The features of these types of economic consciousness were analyzed in the article. As a result, empirical studies found an association of students' economic consciousness to their specialization in terms of training. It is proved that passive watching type of economic consciousness prevails in the future professionals of Physical Education, pragmatic and realistic type belongs to the experts of sports, ambitious and romantic one is intrinsic to specialists in physical rehabilitation. The article emphasizes the need to develop special programs focused on the development of the economic impact on the minds of students on the basis of features that were identified in the empirical study.

Key words: university students, economic consciousness, the structural components of economic consciousness, cognitive component, affective component, conative component, a personality's type of economic consciousness, passive watching type, pragmatic and realistic type, ambitious and romantic type, specialization.

Отримано: 26.06.2014 р.